

Ficsór Gabriella
(2017. május)

A hatályon kívül helyezés elleni küzdelemhez néhány gondolat

A Kúria joggyakorlat elemzése az összefoglaló véleményben¹ kimondta, hogy „a hatályon kívül helyezés nem a rossz döntés utolsó, hanem a helyes döntés első pillanata”. Ezzel elismerést nyert, hogy a hatályon kívül helyezés a magyar jogrendszerben a rendes jogorvoslat törvényes része, a bírósági döntések hibáinak kiküszöbölésére hivatott rendszer egyik, szükségszerű eleme.

Bár a jelentés sem tárta fel, hogy a hatályon kívül helyezési gyakorlat az országban rendszerszintű hibában szenvedne, és ezt támasztják alá a statisztikai adatok is, a joggyakorlat elemzés eredményeként mégis olyan jogalkotási javaslat fogalmazódott meg, mely szerint indokolt előírni, hogy a hatályon kívül helyező döntéssel szemben fellebbezésnek legyen helye. A felvetés szerint minden ilyen esetben a Kúria járna el.

Az Országos Bírósági Hivatal által összesített statisztikai adatok beszédesek: 2015-ben a járásbírósági szinten befejezett összes ügy 1,71 %-át érintette hatályon kívül helyező másodfokú határozat. A törvényszéki első fokon befejezett ügyek 5,66 %-át helyezte hatályon kívül valamelyik ítélőtábla. Egyet kell érteni azzal a konklúzióval, hogy a hatályon kívül helyezések aránya (az összes befejezett ügghöz viszonyítva elenyésző, az abszolút számokról nem is beszélve) nem kiemelkedő, jogalkotói beavatkozást nem igényel.

A jogerő és a hatályon kívül helyező végzés viszonya

A Kúria 2014. december 4. napján kelt Bt.II.1.592/2014/12. számú végzése jogelméleti forrásra is hivatkozva kifejtette, hogy a hatályon kívül helyező végzés alaki jogerőre sem képes, ezért ellene sem rendes, sem rendkívüli jogorvoslatnak nem lehet helye.

Az igen meggyőző érvelés ellenére továbbra is fenntartottam azt a több évtizede megfontolt jogalkalmazói álláspontomat, hogy a bíróságnak ki kell nyilvánítania, egyértelművé kell tennie azt, hogy a határozata ellen további jogorvoslatnak nincs helye. Ez áll összhangban a bíróság tájékoztatási kötelezettségével és a tisztességes eljárás elvével.

¹ http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemen_y_2012iiimod2_2.pdf

Amennyiben a fellebbezés lehetőségének a kizárását *expressis verbis* nem mondja ki a jogalkotó, akkor az a rendelkező részben nem jeleníthető meg. Nem találtam azonban olyan törvényi rendelkezést, amely kizárná annak megállapítását – záradékban –, hogy a másodfokú bíróság döntése jogerős, azaz további (rendes) jogorvoslattal nem támadható. Az alaki és anyagi jogerő beáll a másodfellebbezéssel nem támadható valamennyi másodfokú ügydöntő határozat esetén, az alaki jogerő a nem ügydöntő végzéseket illetően is, azt akár deklarálja a bíróság, akár nem.

Az kétséget kizáróan megállapítható, hogy a hatályon kívül helyező végzés nem ügydöntő határozat, nem a vádról dönt. Másodfokon hozott végzés, amely – véleményem szerint – osztja minden más nem ügydöntő végzés másodfokú felülbírálatára során született határozat jogi sorsát. Ellene további fellebbezésnek nincs helye (alkotmányjogi panasznak sem az Alkotmánybíróság értelmezése szerint), de köti az azt meghozó bíróságot is, utóbb nem változtathatja meg. Az alaki jogerő bekövetkezik. Ugyanígy beáll a jogerő azoknál az első fokú végzéseknél, amelyeket a rendes jogorvoslati lehetőség ellenére fellebbezéssel nem támadtak. A jogerő záradékban való deklarálása azért is szükséges, mert az esetleg ezt követően bejelentett fellebbezést nem elkésettség okán, hanem mint törvényben kizártat kell elutasítani, további jogorvoslati lehetőség nélkül, továbbá nem kell keresni: vajon másodfokon született-e meg a végleges döntés.

A rendkívüli jogorvoslatok a jogerős ügydöntő határozatok lényegi hibáit hivatottak kiküszöbölni, a nem a büntetőjogi főkérdéseket érintő tévedések, hiányosságok különleges eljárás keretében orvosolhatók, és ez a gyakorlatban tökéletesen működik, a jogerőt, így a jogbiztonságot nem veszélyezteti.

A perújítás eredményessége a jogerő feltörésével jár, és az alapügyben megállapított tényállás jelentős módosítását jelenti, amely kihat a büntetőjogi felelősségre vagy az alkalmazott szankcióra. A felülvizsgálat a tényállásban írt cselekmény jogi megítélését érintheti, megváltoztató vagy hatályon kívül helyező döntés esetén a jogerő időpontja meg fog változni. Az abszolút eljárási szabálysértések mellett a leggyakoribb felülvizsgálati okok: a büntetőjogi felelősségre kiható anyagi jogszabálysértések, a bűncselekmények téves minősítése vagy más anyagi jogi szabály megszegése következményeként törvénysértő joghátrány alkalmazása, illetve a súlyosítási tilalom megsértése.

A jogorvoslat a törvényesség érdekében megnevezésű rendkívüli jogorvoslat kezdeményezése a legfőbb ügyész diszkrecionális joga. Jogerős határozat ellen jelentheti be, ha az más jogorvoslattal nem támadható. Az elbírálás során a Kúria törvénysértés esetén a

terheltet felmentheti, a kényszergyógykezelését mellőzheti, az eljárást megszüntetheti, enyhébb büntetést szabhat ki, vagy enyhébb intézkedést alkalmazhat, illetőleg ilyen határozat meghozatala érdekében a megtámadott határozatot hatályon kívül helyezheti és szükség esetén az eljárást bíróságot új eljárásra utasíthatja; egyébként a Kúria határozata csak a törvénysértést állapíthatja meg. Ez utóbbi esetben a Kúria döntése a jogerőt nem érinti, de lehet érdemi kihatása a törvénysértés megállapításának. Számtalan Bt. határozat szól arról, hogy a terhelt visszaeső, különös vagy többszörös visszaeső minőségének megállapítása törvénysértő volt. Ez feltétlenül kihatással van utólag a jogerős határozat tartalmára és a jogkövetkezményekre², és az esetleges újabb büntető eljárásban az e minőség helyes megállapítására. A törvénysértés kimondásának lehetőségét kivéve a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat alapján hozott határozat a jogerőt feloldja. Ez a rendkívüli jogorvoslat kizárólag a terhelt javára szolgálhat³.

A jogegység megteremtése

A 2015. június 29. napján hozott 2/2015. számú Büntető Jogegységi határozat a bíróságokra kötelező jogértelmezést fogalmazott meg. A Kúria Alaptörvényben⁴ lefektetett felhatalmazásával alkotott jogegységi határozata szerint „a másodfokú bíróság elsőfokú határozatot hatályon kívül helyező és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasító végzése alaki jogerővel bír, ekként ellene a legfőbb ügyész a törvényesség érdekében jogorvoslatot jelenthet be”.

² A Bt.II.870/2012/4. számú ítélet (2012. szeptember 27.) megállapítja, hogy a terhelt többszörös visszaesői minőségét megállapító rendelkezés törvénysértő. Az indokolás szerint „Miután a Be. 437. §-ának értelmezése szerint e törvényi rendelkezés kizárólag a büntetőjogi főkérdésekhez társuló törvénysértések esetére biztosítja a megtámadott határozat megváltoztatására, illetve hatályon kívül helyezésére irányuló eljárásjogi alapot, jelen ügyben a Kúria kizárólag a törvénysértés megállapítására szorítkozott.” A jogsértés következményeként a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának törvénysértő megállapítása különleges eljárás lefolytatásával orvosolható. Ugyanígy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével kapcsolatos rendelkezés is különleges eljárásban módosítható a törvénynek megfelelően a Bt.I.1.070/2014/3. számú (2014. október 7.) ítélet iránymutatása szerint.

A Bt.III.48/2014/4. számú ítéletének (2014. július 8.) rendelkező része azt tartalmazza, hogy a terhelt visszaesői minőségét megállapító rendelkezés törvénysértő, ezért az mellőzi mind az összbüntetésből, mind pedig annak egyik alapítéletéből. Az indokolásból kitűnik, hogy a törvénysértő jogkövetkezmény különleges eljárásban már kiküszöbölésre került, mert az eljárást bíróságot a feltételes szabadságra bocsátásból kizáró rendelkezését különleges eljárás keretében megváltoztatta. A kúriai határozat azonban felrója, hogy a járásbíróság „elmulasztotta mellőzni annak kimondását, hogy a terhelt visszaeső”, de leszögezi azt is később, hogy erre különleges eljárásban nincs is mód. Ez utóbbit erősíti meg a Bt.I.1046/2014/9. számú (2014. október 7.) ítélet indokolása.

³ A Bt.II.1.176/2010/2. (2011. január 13.) számú ítélet: [e] „jogorvoslati eljárás igazi funkciója az, hogy a felülvizsgálattal (és perújítással) nem támadható határozatokban megjelenő törvénysértések esetén a joggyakorlat számára elvi iránymutatást adjon a követendő eljárásról. Ezt meghaladóan – a jogerő tiszteletben tartásához fűződő alkotmányos érdekek alapján – legfeljebb a [...] törvénysértések kiküszöbölését szolgálhatja, de a terhelt hátrányára szolgáló rendelkezést soha nem tartalmazhat.”

⁴ Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdés

A jogegységi határozat a legfőbb bírói fórum összesen két határozatával reprezentálta az eltérő döntések miatt kialakult jogbizonytalanság megszüntetésének szükségességét. A 2000. március 1. napjától létező jogintézményt⁵ a hatályon kívül helyező végzésekkel szemben ugyanis ez idő alatt összesen ennyi alkalommal vette igénybe a legfőbb ügyész.

A jogegységi határozatban elsőként felhozott Bt.III.286/2009/11.⁶ számú, 2009. október 13. napján kelt határozat megállapította, hogy a másodfokú hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzés törvénysértő, és azt hatályon kívül helyezte.

A jogegységi tanács a Bt.II.1592/2014/12. számú elutasító végzésben levezetett jogi okfejtéssel szemben jogtörténeti kitekintéssel és a jogirodalomból vett idézetekkel támasztotta alá a döntését. Egyben a jogerő értelmezésével kapcsolatban is állást foglalt: az anyagi jogerő a határozat megváltoztathatatlanságát, míg az alaki jogerő a megtámadhatatlanságát jelenti.

A hatályon kívül helyező végzést támadó rendkívüli jogorvoslat következményei

A jogegységi tanács szerint a joggyakorlat számára követendő Bt.III.286/2009/11. számú ítélete azért helyezte hatályon kívül a másodfokú hatályon kívül helyező végzést, mert a másodfokú bíróság megsértette a Be. 349. §-ának (2) bekezdésében foglaltakat. A fellebbezéssel nem érintett vádlottakra vonatkozóan a jogerő csak akkor oldható fel, ha a megismételt eljárás a javukra szóló döntést eredményezhet. Értelemszerűen ez szóba sem kerülhet, ha velük szemben az eljárást az első fokú bíróság jogerősen megszüntette.

A határozat indokolása tartalmazza, hogy „A másodfokú bíróság a fellebbezéssel nem érintett vádlott tekintetében nem helyezheti hatályon kívül az elsőfokú bíróság határozatát és nem utasíthatja új eljárásra azért, mert álláspontja szerint a megismételt eljárásban a vádlott bűnösségének megállapítása indokolt”.

Idézi ezt a Kúria 2016. május 12. napján kelt Bt.II.470/2016/9. számú ítélete⁷ is, amely szintén a jogerő téves feloldásával keletkezett hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzést helyezte hatályon kívül az első fokon jogerősen felmentett vádlottak tekintetében. A határozat leszögezi, hogy e vádlottakat érintően a hatályon kívül helyezés céltalan

⁵ A törvényességi óvás, mint rendkívüli jogorvoslat jogintézményét a 9/1992. (I. 30.) AB határozat megsemmisítette, mivel azt alkotmányellenesnek találta. Ennek következményeként az 1992. évi LXIX. törvény megteremtette a felülvizsgálati eljárást, mint alanyi jogon igénybe vehető új rendkívüli jogorvoslatot. Az 1999. évi CX. törvénnyel pedig beiktatásra került a régi Be-be (1973. évi I. törvény) XII/A. fejezetként egy új jogintézmény, „jogorvoslat a törvényesség érdekében” elnevezéssel, hatályos 2000. március 1. napjától.

⁶ BH2010. 146. számon közzétéve

⁷ Közzétéve BH2016. 270. szám alatt.

(értelmetlen) a megismételt eljárásban érvényesülő speciális súlyosítási tilalomra figyelemmel. Terhes fellebbezés hiányában a megismételt eljárásban sem lehetne más döntést hozni.

A határozat – véleményem szerint – a Be. 349. §-ának további értelmezését is tartalmazza, amikor magáévá teszi a kommentár⁸ idevonatkozó részét. A Be. 349. §-a (2) bekezdésének és a 350. §-nak az összevetéséből következik, hogy a jogerő feloldására nem csak (összefüggő okból, több vádlottra is kiterjedően, valamennyiükre enyhébb megítélést eredményezhető) megalapozatlanság miatt, hanem eljárási szabálysértés(ek) okán is sor kerülhet. Ha a fellebbezéssel érintett vádlott(ak) tekintetében abszolút vagy relatív eljárási szabálysértés miatt hatályon kívül helyezésnek van helye, akkor a fellebbezéssel nem érintett vádlott(ak) vonatkozásában is ugyanígy kell határozni, amennyiben az ok(ok) rájuk nézve is fennállnak. Ennek célja annak elkerülése, hogy ilyen határozat hozatalára felülvizsgálat keretében kerüljön sor.

A Kúria 2016. január 12. napján kelt Bt.III.1503/2015/9. számú ítélete⁹ szintén azt mondja ki, hogy több terhelt esetében az első fokú ítélet hatályon kívül helyezésére csak azzal szemben kerülhet sor, akit a hatályon kívül helyezés oka érint.

Eljárásjogi érdekessége a döntésnek, hogy a Bt.II.1.592/2014/12. számú elutasítást követően ugyanazon ügyben ismételten azonos tartalommal benyújtott legfőbb ügyészi indítványt befogadta és érdemben elbírálta a jogegységi határozatra hivatkozással. A Be. 430. §-a szerint e rendkívüli jogorvoslat esetén a felülvizsgálat szabályait tartalmazó Fejezet rendelkezéseit kell alkalmazni, ha nincs eltérő norma. Eltérőek azonban a szabályok tekintetében, hogy a rendkívüli jogorvoslatot ki kezdeményezheti. A Be. 431. §-a kizárólagosan a legfőbb ügyész jogává teszi a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat előterjesztését. Ez pedig olyan eltérő szabály, amely kizárja a Be. 418. §-a (3) bekezdésének, az ismételt indítványozás („minden” jogosultat érintő) tilalmának alkalmazását.

A határozat továbbá kimondja, hogy e rendkívüli jogorvoslati eljárásban a támadott határozat megváltoztatására a már részletesen idézett Be. 437. §-ában meghatározott körben van lehetőség, a hatályon kívül helyező rendelkezés hatályon kívül helyezésére a törvény nem ad módot, a Kúria kizárólag a törvénysértés megállapítására szorítkozhat.

⁸ A Büntetőeljárásjog I-III – Kommentár a gyakorlat számára, 2014., szerkesztette: dr. Kónya István (2. pótlás: 2015. július 1.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest.

⁹ BH2016. 130. számon közzétéve

Új dimenzió: a megalapozatlanság értelmezése

Az ugyancsak 2016. január 12. napján kelt Bt.III.1.505/2015/5. számú ítélet szintén „csak” megállapította, hogy a hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzés törvénysértő volt.

Ez és a következőként ismertetendő határozat azonban új dimenzióba helyezte az alsóbb bíróságok jogalkalmazói gondolkodását. A hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzést ugyanis a legfőbb ügyész amiatt támadta meg, hogy a megalapozatlanságra, mint hatályon kívül helyezési okra hivatkozás nem volt alapos¹⁰.

A kúriai határozat formailag leszögezte, hogy a legfőbb ügyész indítványa alaposágának kérdésében az iratok beszerzése nélkül is helyes döntés hozható, mivel a Kúria az álláspontjának kialakításakor elfogadta, hogy az ítéletábrá határozatában feltüntetett, megalapozatlanságot eredményező hibák valóban fennálltak. Alapvetés, hogy az első fokú ítélet a Be. 376. §-ának (1) bekezdése alapján, megalapozatlanság miatt csak akkor helyezhető hatályon kívül, ha a megalapozatlanság másodfokon nem küszöbölhető ki, „és az egyébként olyan fokú, ami a bűnösségre vagy a büntetés kiszabására érdemi kihatású”.

A legfontosabb, előre mutató elvi tartalma az, hogy a Be. 352. §-a (1) bekezdését értelmezve a teljes körű és a részleges megalapozatlanság fogalmakat vezeti be és megadja a definíciójukat. Eszerint teljes körű az a megalapozatlanság, ami a tényállás egészét érinti, tehát eltérő tényállás megállapítását teszi szükségessé. Minden más megalapozatlanság részleges, amelynek kiküszöbölésére a másodfokú bíróság köteles. Mindebből az is következik, hogy a részleges megalapozatlanság kiküszöbölésének nincs mennyiségi korlátja.

¹⁰ A megalapozatlanságon alapuló másodfokú (harmadfokon hatályon kívül helyező végzéseket még nem érte támadás e rendkívüli jogorvoslattal) hatályon kívül helyező végzések törvénysértő voltának kimondása nyombani vizsgálatot generált.

A Debreceni Ítéletábra és az illetékességi területén működő törvényszékek összesen 100 másodfokú hatályon kívül helyező végzésének célzott vizsgálata folyt. A reprezentatív minta a régió négy törvényszékének és az ítéletábrának a 2013-s és 2014-es évben keletkezett első 10-10 hatályon kívül helyező végzéséből tevődött össze, iratvizsgálat és első fokú határozat ismerete nélkül. Értelemszerűen a bírói döntések szakmai minősítése sem történt meg, mivel az nem lehet vizsgálat tárgya, az legális keretek között az ítélező bírósági fórumokra tartozó. A kritizálás sem joga a vizsgálónak, hanem a bírói szervezeten kívül mindenki másnak, a véleménynyilvánítás szabadsága okán. A három magánvádas és pótmagánvádas ügyet leszámítva a 97 hatályon kívül helyezésből 42 esetben az ügyészség is ezt indítványozta. További 26 ügyben nem észlelte az abszolút hatályon kívül helyezési okot. A maradék 29 ügyből 13 esetben került sor tisztán megalapozatlanság miatt (16 másodfokú végzésben tehát vagy csak a relatív eljárási szabálysértések voltak súlyosak, vagy azok vezettek a megalapozatlansághoz) hatályon kívül helyezésre a Be. 376. §-a (1) bekezdésének felhívásával. Ez a szám is csökkenthető, ha az indoklásban taglalt, de jogszabállyal nem jelölt további hatályon kívül helyezési ok is felismerhető legalább két esetben. A rendkívüli jogorvoslat legfőbb ügyész általi támadásának veszélye a hatályon kívül helyező végzések legfeljebb 11 %-át fenyegette, de ez a vizsgált ügyek egyikében sem következett be.

Foglalkozik a relatív eljárási szabálysértések helyes kezelésével. Az az eljárási szabálysértés, amelynek nincs lényeges kihatása az ügy érdemére, tehát hatályon kívül helyezést nem eredményezhet, mint jelentőség nélküli, kiküszöböletlen marad. Az ügy érdemére kiható relatív eljárási szabálysértésnél azt kell vizsgálni, hogy az orvosolható-e a másodfokú eljárásban. Ha igen, azzal egyes esetekben a részleges megalapozatlanság is kiküszöbölhető. A felvett bizonyítás eredményével összefüggésben az indokolási kötelezettség teljesítésének hibája vagy fogyatékosága is pótolható, a bizonyítás akár megerősítette a tényállást, akár attól részben eltérő tény megállapítására adott okot.

Rámutat arra, hogy a lényegtelen, érdemet nem érintő indokolási hiba felrovása figyelmen kívül hagyja a bizonyíték-értékelésnek a Be. 78. §-a (2) bekezdésében írt szabályát, mely szerint az első fokú bíróság az összevetett bizonyítékok alapul vételével a bizonyítás eredményét a kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. Az indokolatlan hibakeresés az első fokú bíróság mérlegelő tevékenységének támadása a másodfokú bíróság részéről.

A másik határozat, a Bt.III.1.604/2015/4. számú, 2016. február 2. napján kelt. Elsőként – a megjegyzés szintjén – egyértelműsíti, hogy amennyiben a hatályon kívül helyezés oka megalapozatlanság, vagy az is, akkor szükségtelen más tanács kijelöléséről rendelkezni, hiszen az törvénybe foglalt, objektív kizárási ok. Ez bár formálisnak tűnik, de a vizsgálatok során megismerve a bírói gyakorlat „sokszínűségét”, nem érdektelen itt is megjeleníteni.

Ez az ítélet is alapvetésként kezeli, hogy a törvényességi jogorvoslat alapján elvégzett felülbírálat nem ügy-, nem irat-, hanem határozatvizsgálat. Nem kérdőjelezi meg, nem vizsgálja, hogy a másodfokú hatályon kívül helyező határozatban írt megalapozatlansági okok valóban fennállnak-e, tényként kezeli a másodfokú határozatban megállapított megalapozatlansági okokat. A másodfokú bíróság ezzel kapcsolatos érvelését vizsgálja, összevetve a megismételt eljárásra szóló iránymutatással. „Az eldöntendő kérdés pedig nem az, hogy a hatályon kívül helyezett elsőfokú ítélet megalapozott volt-e, hanem az, hogy a hatályon kívül helyező döntés alapos volt-e. Tehát volt-e rá törvényes ok és az eljárási ok megállapításának törvényi feltételei fennálltak-e.”

Megalapozatlanság okából történő hatályon kívül helyezés esetében sorrendi kérdés annak megállapítása, hogy mi a javíthatatlan megalapozatlansági hiba, ténybeli hiány, ehhez képest mit kell tenni a megismételt eljárásban ezek kiküszöbölése érdekében. Iránymutatóul szolgál az a logikai levezetés, hogy a hatályon kívül helyezés esetében három ponton lehet tévútra jutni. Téves lehet önmagában a hiba megállapítása, ha az helyes, téves lehet azt a

felülbírálat keretében javíthatatlannak értékelni, végül, ha az eddigi felismerések hibátlanok voltak, téves lehet annak megállapítása, hogy a megismétléstől reálisan várható javítás.

A következmények és a felmerült kérdések

A hatályon kívül helyező végzések a kizárólag a legfőbb ügyész által kezdeményezhető rendkívüli jogorvoslattal eredményesen támadhatók.

A másodfokú bíróságnak különös figyelmet kell fordítani annak eldöntésére, hogy a fellebbezéssel érintett vádlottak vonatkozásában felmerült abszolút vagy relatív eljárási szabálysértések megállapítása esetén van-e helye a többi vádlottra nézve a jogerő feloldására, és így valamennyiük tekintetében a hatályon kívül helyezésre. Iránymutatást adott erre a Kúria Bfv.III.93/2016/9. számú végzése is.¹¹

A törvényesség érdekében eddig bejelentett jogorvoslatok alapján keletkezett ítéletekből leszűrhető, hogy az eljárásjogi okból hatályon kívül helyező végzések körében pontosan az vezetett törvénysértéshez, hogy a jogerő feloldása volt téves.

Ezekben az esetben a rendkívüli jogorvoslat eredménye a hatályon kívül helyező végzés hatályon kívül helyezése volt, mellyel visszaállt az eredeti jogerő e vádlottak vonatkozásában. A törvénysértéssel újraindított büntető eljárásnak már nincs jogalapja, mert a fellebbezéssel nem érintett terheltek cselekményét már jogerősen elbírálták¹².

Megalapozatlanság okából hatályon kívül helyező végzés azonban ezzel a rendkívüli jogorvoslattal sem helyezhető hatályon kívül, csak a törvénysértés állapítható meg. A törvénysértőnek minősített hatályon kívül helyező végzés alapján az első fokú bíróságnak a megismételt eljárást le kell folytatnia, de kérdésként merül fel, hogy ennek során milyen iránymutatást kell követnie. Azokat biztosan nem, amelyeket a Kúria az ítéletében olyanként emelt ki, amelyeknek teljesítetlensége hatályon kívül helyezéshez sem vezethetett volna, vagy az előírt bizonyítási eszköz beszerzésétől semmilyen, a tényállás lényegét érintő változás nem várható.

Az is kérdéseket vet fel, hogy e rendkívüli jogorvoslat elbírálása eredményeként a Kúria kizárólag ítélet megnevezésű határozatot hozhat a Be. 436. §-a értelmében, amely még a szakasz alcímével is ellentétes, amely „határozat”-ként nevezi meg a döntést. Ez a hatályon kívül helyező végzések vonatkozásában, a büntetőjogi főkérdéseket nem érintve, nehezen egyeztethető össze az eljárásjogi törvényben végighúzódó, egységes jogértelmezésre alapot

¹¹ Közzétéve 2016EBH B.14. szám alatt.

¹² Bt.II.470/2016/9. számú ítéletből

adó szabályokkal. A büntetőjogi felelősségről ítélettel, minden más, nem ügydöntő kérdésben a bíróság végzéssel határoz. Továbbá az első fokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság végzéssel hagyja helyben, vagy végzéssel helyezi hatályon kívül, ítélettel változtatja meg. A rendkívüli jogorvoslatok körében, a felülvizsgálati eljárásban is ez a határozatok fajtája.

		másodfokú hatályon kívül helyezés oka	Kúria határozata	rendkívüli jogorvoslat alapján a Kúria döntése
Bt.III.286/2009/11.	2009.10.13.	jogerő feloldásával is	ítélet	ebben a körben hatályon kívül helyezés
Bt.III.1.503/2015/9.	2016.01.12.	375. § (1) bek., 376. § (1) bek., 373. § (1) bek. III/a. pont	ítélet	törvénysértés megállapítása
Bt.III.1.505/2015/5.	2016.01.12.	375. § (1) bek., 376. § (1) bek.	ítélet	törvénysértés megállapítása
Bt.III.1.604/2015/4.	2016.02.02.	375. § (1) bek., 376. § (1) bek.	ítélet	törvénysértés megállapítása
Bt.II.470/2016/9.	2016.05.12.	jogerő feloldásával is	ítélet	ebben a körben hatályon kívül helyezés

A jogegységi határozat folytán irányadónak nem tekinthető Bt.II.1.592/2014/12. számon a Kúria végzéssel utasította el a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslatot. Más példa nincs a legfőbb ügyész indítványának az elutasítására, így végzés meghozatalára sem.

A hatályon kívül helyezés kivételessége a Kúria iránymutatásai alapján

A kúriai döntésekben foglaltak alapján megerősödött az a véleményem, hogy megalapozatlansági ok megállapítása nélkül, „pusztán kíváncsiságból” nincs helye másodfokon bizonyítás felvételének. Nincs joga a másodfokú bíróságnak azt ellenőrizni, hogy

egy bizonyítási eszközből származó bizonyíték valóban olyan meggyőző-e, mint ahogyan azt az első fokú bíróság értékelte, mérlegelte. Ha nincs iratellenesség, akkor az első fokú bíróság alaposan megindokolt érvelését nem lehet megkérdőjelezni, tekintettel a Be. 78. §-ában írtakra. A téves ténybeli következtetés tettenérése szintén nem vezethet bizonyítás elrendeléséhez, ha a tény, amelyből az első fokú bíróság következtetést vont le, nem bizonyítatlan, vagy nem iratellenes. A kétséget kizáróan bizonyított tényből lehet további tényre következtetést levonni, mégpedig akkor, ha azzal szemben ésszerű kétely nem merülhet fel. A téves ténybeli következtetés ezáltal egy helyes logikai következtetés eredményeként orvosolható a másodfokú eljárásban.

A megalapozatlanság miatt hatályon kívül helyező végzésnek meg kell jelölnie a megalapozatlanság törvényi alapját és azokat a konkrét adatokat, amelyek a megalapozatlansági ok meglétét egyértelműen alátámasztják. Nem maradhat el a Be. 376. §-a (1) bekezdésének felhívása, amely törvényben írt kizárási okot keletkeztet. A megismételt eljárásra szóló iránymutatásnak teljes mértékben összhangban kell állnia a megalapozatlanság kimutatásakor felhozott ténybeli problémákkal, hiányosságokkal. Indokát kell adni annak is, hogy mindez miért nem volt kiküszöbölhető a másodfokú eljárásban.

Álláspontom szerint nem lehet olyan bizonyítási eszköz beszerzését előírni, amelyet a fellebbezési eljárásban eljáró ügyész indítványoz először, és az nem esik a Be. 323. §-a (4) bekezdésének körébe, azaz nem olyan új tényállítás, vagy nem olyan bizonyítékra hivatkozás, amelyről a fellebbező a határozat kihirdetése után szerzett tudomást. A Be. 353. §-ának (4) bekezdése értelmében a másodfokú bíróság mellőzi bizonyítás felvételét olyan tényre, amely a büntetőjogi főkérdések megítélését nem befolyásolja. Értelemszerűen ebbe a körbe tartozó bizonyítás az első fokú bíróságnak sem írható elő.

Ezekre a komoly megfontolást igénylő felvetésekre általában a felmentő ítélet elleni küzdelem szokott vezetni.

Az első fokú bíróság autonóm döntése azonban sem felmentés, sem bűnösség megállapítása esetén nem kérdőjelezhető meg, ha minden ésszerű bizonyítási indítványnak eleget tett, szerteágazó „nyomozás” helyett a vádbeli releváns tényekre koncentráltan vette fel a bizonyítást, és nem mulasztotta el a vádlott védekezésének ellenőrzését sem. Ezt követően az ítéletének indokolása valamennyi beszerzett bizonyíték értékelésével, összevetésével meggyőzően vezeti végig azt a gondolat-folyamatot, amely elvezette a meggyőződésének kialakulásáig, a kételyek elvetéséig, vagy azok megmaradásáig.

A felülbírálat során a döntések jelentős részében itt érhetők tetten a javíthatatlan hibák. Az evidens, hogy a vádirati tényállítás kritika nélküli átvétele, az anyagi igazság

megismerésére törekvő érdeklődés nélkül, formálisan lefolytatott bizonyítást követően a vallomások ismertetése alkalmatlan annak ellenőrzésére, hogy az ítélet megalapozott-e. A szükségszerű hatályon kívül helyezés oka a Be. 373. §-a (1) bekezdésének III/a. pontja, mert nem lehet abban állást foglalni, hogy a megállapított tényállás megalapozott-e, a rendelkezésre álló bizonyítékokból okszerűen következik-e az első fokú bíróság döntése. Az indokolási kötelezettség olyan mértékű elmulasztása, amely ennek a feltétlen hatályon kívül helyezési oknak a megállapításához vezet, mindig összefüggésben áll a tényállás megalapozatlanságával. Akkor sem lesz a másodfokú bíróság abban a helyzetben, hogy érdemben felülbírálja az első fokú döntést, ha az indokolás ugyan határozottan leszögezi, hogy kinek a vallomására alapította a tényállást, az viszont nem tűnik ki, hogy e személy több, nem azonos tartalmú vallomásából melyiket tudta alapul venni, és ezt még meg is kellett volna indokolnia.

Értelmetlen felróni az indokolási kötelezettség megsértését abban a körben, amely a felderítetlenséggel függ össze. A be nem szerzett bizonyítási eszközöket, az azokból származó bizonyítékokat az első fokú bíróság értelemszerűen nem vizsgálhatta.

Az indokolási kötelezettség kisebb mértékű nem teljesítése azonban sok esetben pótolható, kivéve ha a megalapozatlanság teljes körű, vagy az első fokú bíróság nem állapított meg tényállást a vád tárgyává tett bűncselekmény vagy egyes bűncselekmények kapcsán. Bizonyítás felvétele esetén igen széles körben is mód lehet az indokolás kiegészítésére, akkor is, ha nem vezet eltérő tényállás megállapításához, ezáltal felmentéshez. A másodfokú bíróságnak esetenként azt kell mérlegre tennie, hogy a megismételt eljárástól várható-e más eredmény. Ha a döntés nemleges, akkor a hatályon kívül helyezés teljesen felesleges, értelmetlen, a hibákat a lehetőség szerint ki kell javítani a Be. 352. §-ában írt kötelezettséget teljesítve. Amennyiben nem lehet az anyagi igazsághoz jobban közelítő tényállást megállapítani, akkor irányadónak kell tekinteni azt a tényállást, amely kétséget kizáróan bizonyított. Ilyenkor fordulhat elő például, hogy a tettesi magatartás elkövetője nem állapítható meg, így a büntetőjogi felelősséget valamennyi vádlott esetében csak a bűnsegédi bűnrészesség tekintetében lehet kimondani.

A másodfokú bíróság tényállást módosító, indokolást pótló tevékenységének van azonban egy súlyos korlátja, a felülmérlegelés tilalma. Ennek megsértése a harmadfokú eljárásban a másodfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezethet.

Jól meg kell fontolni a rendelkező rész megfogalmazásakor, hogy újabb bűncselekmény megállapítása, vagy valamely bűncselekmény meg nem állapítása valóban szükségessé teszi-e bűnösség kimondását vagy felmentő rendelkezés meghozatalát. Amennyiben valójában nem

erről van szó, „csak” a bűncselekmények jogi minősítését érintő a megváltoztatás szükségessége, akkor feleslegesen nyitjuk meg a másodfellebbezés, a harmadfokú eljárás lehetőségét.

Az eljárási szabálysértések mikénti értékelésére is támpontot adott a kúriai határozatok elemzése. El lehet jutni annak megfontolásáig, hogy az ügy érdemére kihatással nem bíró relatív eljárási szabálysértések felrovásával nem is kellene terhelni a másodfokú bíróság határozatát. Kivéve, ha az eljárás szereplői azt felvetették, mert ekkor a másodfokú bíróságnak indokolási kötelezettsége keletkezik.

A Be. 348. – 350. §-ainak összevetéséből egyértelműen következik, hogy akit az első fokú bíróság jogerősen felmentett vagy akivel szemben a büntető eljárást jogerősen megszüntette, kívül esik a másodfokú felülbírálaton. Nincs jelentősége a velük összefüggő relatív eljárási szabálysértéseknek, de még az abszolút hatályon kívül helyezést maga után vonó eljárási szabálysértéseknek sem. Az ilyen rendelkezések kizárólag rendkívüli jogorvoslattal támadhatók, azok közül is csak perújítással és felülvizsgálattal.

Az új Be. kódex

Előljáróban leszögezhető, hogy a Kúria joggyakorlatot elemző összegzése, jogértelmezést alakító döntései a jogalkotót meggyőzték. A 2017. február 14-én az országgyűlés elé terjesztett T/1392. számú törvényjavaslat több ponton is az ott levezetettekkel összhangban álló megoldást szövegezett meg.

A hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezési jog általánossá tétele

Ha a Kúria értelmezése szerint a hatályon kívül helyező végzés további jogorvoslattal támadható, akkor a tisztességes eljárásnak, azon belül a fegyverek egyenlőségének, mint alkotmányos alapelvnek az felel meg, ha erre nem csak a legfőbb ügyésznek lesz – önálló mérlegelésén alapuló – joga.

Az egy más kérdés, hogy az évtizedek alatt csak néhány hatályon kívül helyező végzést érintő rendkívüli jogorvoslat, a joggyakorlat elemzés, a vizsgálatok alapján mennyiben felel meg az ésszerűségnek, időszerűségnek a hatályon kívül helyező végzések elleni rendes jogorvoslat biztosítása. A jogerő téves feloldása könnyedén megoldható jogi probléma az eddig ismertetett döntéseket is segítségül hívva. A megalapozatlanság miatti hatályon kívül

helyezés megítélése feltétlenül megkívánja a másodfokú végzés indokolásának bizonyos mértékű felülmérlegelését.

A törvényjavaslat 626. §-ához fűzött indokolás a következőket tartalmazza: »Az Országos Bírósági Hivatal, illetőleg a Kúria részéről megfogalmazódott igény alapján a hatályon kívül helyezések ésszerű korlátok között tartását célzó intézményként a hatályos törvény a „jogorvoslat a törvényesség érdekében” megnevezésű rendkívüli jogorvoslatot szabályozza, mely eljárás megindulása minden esetben a legfőbb ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik és az esetek egy jelentős részében a Kúria határozata csak a törvénysértés megállapítására szorítkozhat. «.

Érdemes tehát szemügyre venni, hogy ennek a jogtörténeti múlt nélküli, azaz „innovatív” jogintézménynek milyen hozadéka lehet. Az eredményt a jogalkotó és az indokolásból idézettek szerint a bíróságok igazgatási és szakmai vezetése is feltétlenül meg akarják ismerni, hiszen az újítás abban is megnyilvánul, hogy ez lesz az egyetlen jogorvoslat, amely nem vonható vissza (628. § (2) bekezdés).

A fellebbezési jog a másod- és harmadfokú hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzéseket (kivéve a Kúria harmadfokú döntését) érinti, kizárólag akkor, ha a felülbírált határozat ítélet volt. A fellebbezésre jogosultak köre értelemszerű, a vádlott, az ügyészség és a védő, ez utóbbi a vádlott hozzájárulása nélkül is. Nem jelenthet be fellebbezést az, aki maga is hatályon kívül helyezést indítványozott, és a bíróság a felhozott okot tette magáévá. Más okból fellebbezhet. Akkor támadható fellebbezéssel a hatályon kívül helyező végzés, ha az ítélet hatályon kívül helyezésére abszolút vagy relatív eljárási szabálysértés miatt, vagy teljes megalapozatlanság címén került sor: 608. § (1) bekezdés, 609. § (1) bekezdés, 592. § (1) bekezdés. További fellebbezési jogot biztosít a javaslat arra az esetre, ha maga a hatályon kívül helyező végzést hozó bíróság követett el abszolút eljárási szabálysértést.

A fellebbezést egy hónapon belül, a legközelebbi határnapra, tanácsülésre kell kitézteni, a fellebbezést elutasító, helybenhagyó vagy hatályon kívül helyező határozat ellen további fellebbezésnek nincs helye. Az elintézésre előírt rövid határidő nem hagy kétséget aziránt, hogy nem iratvizsgálatról van szó, hanem a Kúria határozataiban kidolgozott módszerről, a végzésben foglalt érvek alaposságának vizsgálatáról. Relatív eljárási szabálysértésre hivatkozásnál arról, hogy azok valóban lényegesen befolyásolták-e a döntést, teljes megalapozatlanságnál a felderítetlenség mellett szóló érveket, összevetve az iránymutatással. Nem kell vizsgálni, hogy valóban történtek-e relatív eljárási szabálysértések, azt sem, hogy valóban teljeskörű-e a felderítetlenség. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a végzést hozó bíróság

érvelése mennyire volt meggyőző. Ha a hatályon kívül helyezés oka az, hogy az ítéletben a bíróság tényállást nem állapított meg, akkor ezt viszont ellenőrizni kell, legalább az ítélet megismerésével, és talán a vádirat áttanulmányozásával is. Ez meghatározza a felterjesztendő részirat tartalmát.

Nem szól a javaslat arról, hogy a fellebbezést mikor kell elutasítani. A 626. § visszautal a harmadfokú eljárás szabályainak alkalmazhatóságára, és mivel itt sincsenek elutasítási okok, ezért a 617. §-hoz kell folyamodni, amely a másodfokú eljárás szabályaira utal vissza. Az első fokú eljárás szabályi között találjuk a megoldást, az 588. § (1) bekezdése szerint a törvényben kizárt, az arra nem jogosulttól származó vagy elkésett fellebbezést a bíróság elutasítja. A hatályon kívül helyező végzés ellen benyújtott fellebbezést elutasító végzés ellen nincs helye fellebbezésnek. Ennek leszögezése azért volt szükséges, mivel egyébként a fellebbezés bármilyen okból való elutasítása ellen fellebbezésnek lesz helye, szemben a hatályos rendelkezéssel, amely kizárólag az elkésettségre hivatkozó elutasító végzés ellen enged fellebbezést.

Amennyiben a fellebbezést elbíráló bíróság a végzést hatályon kívül helyezi, az új eljárásra utasító határozat tartalmazni fogja a megismételt eljárásra vonatkozó iránymutatásokat. Nem lehet tehát ismét hatályon kívül helyező végzést hozni ugyanazon okból. A relatív eljárási szabálysértéseket ki kell küszöbölni vagy jelentőség nélkülinek tekintve, a rendelkezésre álló bizonyítékokat kell összhangba hozni a tényállással, hogy az megalapozott legyen. Abszolút eljárási szabálysértésben való tévedés esetén felmerülhet, hogy az ismételt felülbírálat eredménye a teljes megalapozatlanság felismerése lesz, és ezen okból ismételt hatályon kívül helyezésre kerül sor, fellebbezhető végzéssel. Az ítélet ezen hibáját az eredeti hatályon kívül helyező végzésben a bíróság nem vizsgálhatta. Ha az ítéletet hozó bíróság olyan eljárási szabályt sértett, amely feltétlen hatályon kívül helyezést von maga után, az ítélet érdemi felülbírálatra alkalmatlan, olyan, mintha nem is létezne. Ennek az a következménye, hogy az abszolút eljárási szabálysértésen kívül nincs mit vizsgálni, a megalapozottság körében sem. További magyarázatot nem igényel ez a következtetés, ha az abszolút hatályon kívül helyezési okokat szemléljük: bíróság nem volt törvényesen megalakítva, kizárt bíró vett részt az ítélet meghozatalában, a bíróság a hatáskörét túllépte, stb., javaslat 608. §-a.

Változatlanul a bíró megismételt eljárásból való kizárásának oka az, ha a megalapozatlansága miatt hatályon kívül helyezett határozat meghozatalában részt vett. Ennek a törvényi rendelkezésnek megalapozott erkölcsi alapja van. Nem várható el a bírótól, hogy a korábbi meggyőződésével ellentétes döntést hozzon, amikor nem jogkérdésről, hanem

a bizonyítékok mérlegeléséről van szó. A törvényjavaslat szövege nem értelmezhető úgy, hogy ez a kizárási ok, ez a nemlegesen eldöntött elvárhatósági mérce vonatkozna a megalapozatlanságot tévesen megítélő másod- vagy harmadfokú bíróságra is. Véleményem szerint azonban nem szabadna különbséget tenni, nem szabadna lehetőséget biztosítani arra, hogy a teljes megalapozatlanságot megállapító bírói tanács tagjai a megismételt eljárásban az eredeti meggyőződésüktől elvonatkoztatva vizsgálják újra a felülbírálandó ítéletet. Annak kimondása, hogy nincs teljes megalapozatlanság, a másodfokú, hatályon kívül helyező bíróságot önálló ténymegállapító bírósággá fogja emelni (felmentett vádlott bűnösségét is megállapíthatja eltérő tényállás alapján is). Ha a harmadfokú bíróság teljes megalapozatlanságot kimondó végzése nem fogja kiállni a felülbírálat próbáját, akkor végképp a korábbi mérlegelésével ellentétes gondolkodásra kényszerül, hiszen a harmadfokú eljárásban bizonyításnak már nincs helye, a harmadfokú bíróság az új törvény szerint sem válik ténybírósággá. A tévesnek ítélt hatályon kívül helyező végzését követően a harmadfokú bíróság a megalapozatlannak ítélt tényálláshoz lesz kötve, ez a helyzet még inkább felveti a kérdést, hogy ez elvárható-e a bírótól.

A 627. § (5) bekezdése értelmében, ha a hatályon kívül helyező végzés egy bűncselekmény több vádlottját is érinti, bármely jogosult fellebbezése valamennyi vádlott tekintetében felfüggeszti a hatályon kívül helyező „határozat végrehajthatóságát”. Egy büntető jogági határozat végrehajthatósága azt jelenti, hogy a címzettjének el kell szenvednie az anyagi jogi joghátrányt, vagy az eljárásjogi szankciót. Az alsóbb fokú bíróság új eljárásra utasítását nem érzem ebbe a körbe tartozónak. A hatályon kívül helyező végzés alaki jogerejét kijelentő záradéka sem tartalmazta soha, hogy az végrehajtható. A határozat „végrehajthatóságának felfüggesztése” nem is áll összhangban „A határozatok jogereje, véglegessége és ennek tanúsítása” alcímű megfogalmazottakkal. A hatályon kívül helyező végzés véglegessé válását kell tanúsítani záradékban, és az új eljárásra utasítást nem kell teljesíteni addig, amíg az ellene bejelentett fellebbezést el nem bírálták. Általán helyesnek véltem tehát a teljesítését, nem pedig a végrehajthatóságát függeszti fel a javaslat külön rendelkezése.

Végül meg kell említeni, hogy a hatályon kívül helyező végzések ellen van csak helye ennek az új rendes jogorvoslatnak. Nincs helye a bíróság ítélete ellen, akkor sem, ha a több vádlottról határozó másod- vagy harmadfokú bíróság a megváltoztató ítéletében egyes vádlottakkal kapcsolatban érdemben dönt, más vádlottak vonatkozásában hatályon kívül helyezi azt, új eljárásra utasítás mellett. Ezzel szemben – a pillanatnyi értelmezés szerint – nem lesz akadálya a hatályon kívül helyezésre és új eljárás lefolytatására utasító

rendelkezések elleni rendes jogorvoslatnak, ha a többi vádlottra helybenhagyó rendelkezés születik, így a határozat egységesen végzés (részben ügydöntő, részben nem ügydöntő).

A megalapozatlanság következményei az új Be. kódexben

Megkönnyítheti a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyező végzés felülbírálatát az új törvény, amelynek normaszövege tartalmazza a teljes és a részleges megalapozatlanság fogalmát, valamint azt, hogy ez alatt mit kell érteni. Ez utóbbit, a másodfokú bíróság köteles kiküszöbölni, a terjedelemtől függetlenül, hiszen csak teljes megalapozatlanság esetén van helye hatályon kívül helyezésnek és új eljárásra utasításnak a javaslat 610. §-a értelmében.

A majdan hatályba lépő újabb szabályok értelmezéséhez a jogegység biztosítására alkotandó kúriai döntésig iránymutatásul szolgálhat a BK 84. szám¹³, ha felélesztjük. Az időközben már szintén hatályon kívül helyezett 2/2007. számú BK vélemény a jogszabályi változásokra tekintettel nem tartotta fenn a teljes és a részleges megalapozatlanság magyarázatáról szóló kollégiumi véleményt. A büntetti és a vétségi eljárásra utalás figyelmen kívül hagyásával azonban az értelmezés teljesen összhangban áll az elemzett kúriai határozatokból megismerhető jelenkori tartalmi lényeggel.

A javaslat 592. §-ának (1) bekezdése szerint az első fokú bíróság ítélete teljes egészében megalapozatlan, ha az első fokú bíróság nem állapított meg tényállást, vagy a tényállás teljes egészében felderítetlen. Az ítélet többek között (javaslat 592. § (2) bekezdés) akkor részben megalapozatlan, ha a tényállás részben nincs felderítve. A másodfokú bíróságnak a hatályon kívül helyező végzése hatályon kívül helyezésének elkerülése érdekében arra kell támadhatatlanul rámutatnia, hogy a megalapozatlanság teljeskörű, javításra nincs lehetősége.

¹³ I. 1. A büntetti eljárásban az első fokú ítélet megalapozatlansága kiküszöbölésének módját az határozza meg, hogy a megalapozatlanság részleges avagy teljes (a tényállás túlnyomó részét érintő).

2. Részleges a megalapozatlanság, ha az első fokú ítéletben iratellenes vagy helytelen ténybeli következtetésen nyugvó ténymegállapítások vannak, továbbá ha a tényállás hiányos, vagy részben nincs felderítve. A másodfokú eljárásban a részleges megalapozatlanság kiküszöbölésének módja: a tényállás kiegészítése, helyesbítése.

3. Teljes (a tényállás túlnyomó részét érintő) a megalapozatlanság, ha az elsőfokú bíróság tényállást nem állapított meg, vagy a tényállás felderítetlen. E megalapozatlanság bizonyítás alapján, eltérő tényállás megállapításával küszöbölhető ki, erre azonban csak akkor van lehetőség, ha a másodfokú bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást megszünteti. Egyébként, ha eltérő tényállás megállapításának szükségessége merül fel, az első fokú ítélet hatályon kívül helyezésének törvényi feltételeit kell megvizsgálni.

4. Teljes megalapozatlanság esetén az első fokú ítéletet hatályon kívül kell helyezni. Amennyiben a megalapozatlanság a tényállás túlnyomó részét érinti, a hatályon kívül helyezés kivételesen mellőzhető akkor, ha a megalapozatlanságnak a bűnösség megállapítására, illetőleg a büntetés kiszabására lényeges hatása nincs. Az utóbbi esetben a másodfokú bíróság az ügyet - eltérő tényállás megállapítása nélkül - a tényállás megalapozott része alapján bírálja felül.

II. A vétségi eljárásban a másodfokú bíróság - a Be. 274. §-a (2) bekezdésének esetét kivéve - eltérő tényállást állapíthat meg, és ezzel a teljes megalapozatlanságot kiküszöbölheti.

A törvényjavaslat indokolása szerint a felülbíró bíróságnak „nem lehet törvényi kötelessége a teljes bizonyítási tevékenység átvétele az elsőfokú bíróságtól”.

Az eljárási szabálysértések körének szűkítése

A feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértések köre (608. § (1) bekezdés) nagyrészt megegyezik a hatályos törvény 373. §-a (1) bekezdésének II. és III. pontjában foglaltakkal. A különbség az, hogy az abszolút hatályon kívül helyezési okok közül kikerült a nyilvánosság törvényes ok nélküli kizárása, valamint az indokolási kötelezettség olyan mértékű megszegése, amely miatt az ítélet felülbírálatra alkalmatlan (jelenlegi III/a. pont). Ezek átkerültek a relatív eljárási szabálysértések közé, amelyeknek a felsorolása példálózó, nem taxatív a 609. § (2) bekezdésében. Kiemelendő a b/ pontban írt normaszöveg, mely szerint relatív eljárási szabálysértésnek minősül, ha a büntetőeljárásban részt vevő személyek a vádemelés után a törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlásában őket korlátozták. A „vádemelés után” kitétel a hatályos törvényben nem szerepel, azonban ez megfelel a kialakult jogértelmezésnek. A nyomozati szakban e körben elkövetett, a tisztességes eljárás elvébe ütköző törvénysértések más következménnyel járnak, az így beszerzett bizonyítási eszközök bizonyítékként nem használhatók fel. Az a/ pont is tartalmazza, hogy az a relatív eljárási szabálysértés, ha a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezéseket a vádemelés után sértették meg. Ide kell érteni azt az esetet, amikor az első fokú bíróság olyan, nyomozás során beszerzett bizonyítékot használt fel, amellyel kapcsolatban nem észlelte, hogy az törvénysértő módon született (például: házkutatásról készült jegyzőkönyv, kihallgatási jegyzőkönyv).

Azt a jövőben újra ki kell munkálnia a bírói gyakorlatnak, hogy az indokolási kötelezettség elmulasztása mikor teszi felülbírálatlanná az első fokú bíróság ítéletét. Az ezen okból való hatályon kívül helyező végzést az ügyészség feltétlenül jogorvoslással fogja érinteni, ha a bűnösség megállapítása volt a döntés a vádnak megfelelően, a felmentő ítélet hatályon kívül helyezését pedig a védelem fogja támadni. Ezekben az esetekben is kiemelt jelentősége lesz a hatályon kívül helyező végzés indokai támadhatatlanságának, azaz annak, hogy a másodfokú bíróság miért nem volt abban a helyzetben, hogy pótolja az indokolást az első fokú bíróság meggyőződésének alátámasztására, vagy az eljárásjogi eszközeivel élve eltérő tényállást állapítson meg valamennyi bizonyíték újraértékelésével, felajánlva a harmadfokú felülbírálat lehetőségét.

A visszaesői minőség téves megállapításának reparálása

Eddig erre csak a legfőbb ügyész által benyújtható, a törvényesség érdekében előterjeszhető rendkívüli jogorvoslattal volt lehetőség. Volt olyan jogalkalmazói próbálkozás is, hogy ez perújítás keretében megoldható, hiszen a terhelt előző elítélései okirati bizonyítékok, amelyek ismeretének hiánya a tényállás tényeinek változását hozhatják maguk után. A visszaesői minőség téves megállapítása azonban nem tény-, hanem jogkérdés, anyagi jogi kategóriáról van szó. Így soha nem lehet perújítást megalapozó ok.

Bár erre a kérdésre a Bt. ítéletekkel összefüggésben csak érintőlegesen tértem ki, de a teljesség igényével az ezzel kapcsolatos újítást is meg kell említenem. A különleges eljárások javarészét kiemelve új jogintézmény az egyszerűsített felülvizsgálati eljárás külön Fejezetbe szerkesztve. A jövőben tehát az alapügyben eljáró valamelyik bíróság fellebbezhető végzéssel állapíthatja meg az elítélt visszaesői minőségével kapcsolatban, hogy arról nem történt rendelkezés a törvény kötelező rendelkezése ellenére, vagy a rendelkezés nem felelt meg a törvénynek. Amennyiben az ezzel kapcsolatos téves rendelkezés törvénysértő büntetés kiszabását is eredményezte, abban az esetben viszont csak rendkívüli jogorvoslati eljárásban, felülvizsgálat során orvosolható az anyagi jogi jogsértés a Kúria által.